

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ. การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอินฟินิตี้ เพรส จำกัด, 2541.
- กาญจนา แก้วเทพ. สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2541.
- เกษม ศิริสัมพันธ์. การวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือพิมพ์รายวันในเขตกรุงเทพมหานคร 14 ฉบับ แผนกวารสารศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2507.
- เจริญ พรหมอยู่. สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์, 2523.
- จินตนา เปี่ยมศิริ. สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2545.
- เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์. สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2545.
- ชลุด นิ่มเสมอ. องค์ประกอบของศิลปะ. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2531.
- ชุมพร ขงกิลติกุล. การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมสมัยใหม่ทางอุตสาหกรรมของครอบครัวไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร 2537 . วารสารจิตวิทยา 1,1 (ม.ค.37) : 25-50.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. รัฐศาสตร์ การบริหารธุรกิจ ทฤษฎี : หนึ่งทศวรรษรัฐศาสตร์แนววิพากษ์. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2540.
- ทองสุข เกตุโรจน์. การเขียนแบบสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2519.
- ธีระวัฒน์ กะนะมะ. สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2545.
- นภรภิสฎี ถักกิติโร. การศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อภาพยนตร์โฆษณาส่งเสริมสังคม วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- เนติกร ชินโย. สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2545.
- ประหัด พงษ์คำ. สัมภาษณ์, 21 มีนาคม 2545.
- ปัญญา วิจินธนสาร. สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2545.
- ปรีชา เกาทอง. สัมภาษณ์, 21 มีนาคม 2545.
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. พระมหาชนก. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด มหาชน, 2539.

- พระสูตรและอรรถกถา แปล. พุทธทศนิกายชาดก. เล่มที่ 4 ภาคที่ 2, มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2535.
- พิชัย นิรันต์. สัมภาษณ์. 16 มีนาคม 2545.
- พีระ จิรโสภณ. วิธีการวิจัยการสื่อสารมวลชน. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2535.
- “เพลินตา” (นามแฝง). รวบรวมและเรียบเรียง. โรงเรียนนักเขียน. กรุงเทพมหานคร : ไรเตอร์, 2538.
- ไพฑูรย์ เครือแก้ว. ลักษณะสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครหลวง 1 : โรงพิมพ์เลียง เชียง จงเจริญ, 2515.
- รัตนวดี เทพช่วยสุข. การรับรู้ของชาวพุทธต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์กับการนำเสนอผ่านสื่อมวลชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ศิริชัย ศิริกาษา และกาญจนา แก้วเทพ. ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2531.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. พระมหาชนก : โมกขธรรมแห่งปัจจุบันสมัย. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย. 185 – 200. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2542.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. สัมภาษณ์. 23 กุมภาพันธ์ 2544.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. นาฏศิลป์ปริทรรศน์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543.
- อรรพรรณ ปิลาพันธ์โอวาท. หลักและปรัชญาของวาทวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

ภาษาอังกฤษ

- Bartes, Roland. Element of Semiology. New York : Hill and Wang. 1972.
- Berger, Asa. Media Analysis Techniques. London : Sage Publication , 1991.
- Bernard , Berelson. Content Analysis. New York : Hafner. 1971.
- Confield , Micheal. Media, Myth and Narrative : TV and the Press. Newbury Park : Sage ,1988.
- Fiske, John. Introduction to Communication Studies. London : Methuen , 1982.
- Fiske, J. Television Culture. New York : Mathew, 1987.
- Fred N. Kerlinger, Foundation of Behavioral Research New York : Holt, Rinchart and Winston Inc., 1972.
- Guy , Cook. The Discourse of Advertising. London : Sage 1992 .
- Harold Lasswell. "The Structure and function of Communication in Society "in L. Bryson(ed) the communication of ideas. New York : Harper and Brothers. 1948.
- Kraus Krippendorff , Content Analysis : An Introduction to its methodology. London : Sage 1980.
- O' Sullivan , Tim and Others. Key Concepts in Communication. London : Methuen, 1983.

ภาคผนวก

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพระมหาชนก

ทศชาติที่มาแห่งพระมหาชนก

ชาดก คือเรื่องราวของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ พระองค์เสวยพระชาติต่าง ๆ เป็นมนุษย์บ้าง อมนุษย์บ้าง เทวดาบ้าง สัตว์บ้าง เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่ผู้ใดก็ทรงยกชาดก ซึ่งเป็นนิทานอิงธรรมมาเล่าเป็นนุคตาริษฐาน คือเป็นวิธีสอนแบบยกเอาเรื่องราวนิทานมาประกอบ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย แทนที่จะสอนธรรมะกันตรง ๆ

ประเภทของชาดก มีอยู่ 2 ประเภทคือ

ชาดกในนิบาต

ชาดกนอกนิบาต

ชาดกในนิบาต หรือที่เรียกว่า นิบาตชาดก หมายถึงชาดกทั้ง 547 เรื่องที่มีอยู่ในคัมภีร์ขุททกนิกาย ของพระสุตตันตปิฎก หนึ่งในตะกร้า 3 ใบจากพระไตรปิฎก

นิบาตชาดกแต่งเป็นคาถาคือคำฉันท์ล้วน ๆ โดยจะมีการแต่งขยายความเป็นร้อยแก้ว เป็นอรธกถาชาดก (ชาดกที่พระอรธกถาหรือพระพุทธโฆษาจารย์ได้แต่อธิบายขยายตามชาดกในคัมภีร์พระไตรปิฎก) ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น

เหตุที่เรียกว่า นิบาตชาดก ก็เพราะว่า ชาดกในพระไตรปิฎกนี้จะถูกจัดหมวดหมู่ตามจำนวนคาถา มีทั้งหมด 22 หมวด หรือ 22 นิบาต ซึ่งแต่ละนิบาตจะประกอบด้วยชาดกหลายเรื่อง รวมกันทั้งสิ้น 547 เรื่อง

นิบาตสุดท้าย คือ นิบาตที่ 22 ประกอบด้วยชาดก 10 เรื่อง หรือที่เรียกว่า “ทศชาติชาดก” ด้วยเหตุที่มหานิบาตชาดกนี้มีเรื่องราวชาดกสลับซับซ้อนและเป็นชาดก 10 เรื่องสุดท้ายก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญบารมีทั้ง 10 ประการครบถ้วน มีจำนวนคาถามากที่สุด จึงมีอีกชื่อหนึ่งว่า “มหานิบาตชาดก”

ชาดกอีกประเภทหนึ่ง คือชาดกนอกนิบาต หมายถึงชาดกที่ไม่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก เป็นชาดกที่พระภิกษุชาวเชียงใหม่ได้รวบรวมเรื่องมาจากนิทานพื้นบ้านไทยมาแต่งเป็นชาดก

ขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2000 --2200 ชาคนนี้เรียกอีกชื่อว่า “ปัญญาสชาดก” หรือ “ปัญญาสชาดก” แปลว่า ชาดก 50 เรื่อง และรวมกับเรื่องในปัจฉิมภาคอีก 11 เรื่อง รวมเป็น 61 เรื่อง ปัญญาสชาดกนี้ก็มีอิทธิพลต่อวรรณคดีไทยหลายเรื่อง เช่น สมุทรมโฆษคำฉันท์ เสือโคคำฉันท์ และพระสุธนคำฉันท์ เป็นต้น

ในบรรดานิบาตชาดกทั้ง 543 เรื่อง มีชาดกอยู่ 10 เรื่องที่คนไทยรู้จักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี นั่นคือ “มหานิบาตชาดก” หรือที่คนไทยรู้จักในนาม “ทศชาติชาดก”

ทศชาติชาดก เป็นชาดก 10 ชาติสุดท้ายก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็น 10 ชาติที่พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญบารมีครบทั้ง 10 ประการ เรียงตามลำดับตามปัจจุบันคดีดังนี้

- เต คือ เตมียชาดก (เนกขัมบารมี)
- ช คือ มหาชนกชาดก (วิริยะบารมี)
- สุ คือ สุวรรณสามชาดก (เมตตาบารมี)
- เน คือ เนมิราชชาดก (อธิษฐานบารมี)
- ม คือ มโหสถชาดก (ปัญญาบารมี)
- ภู คือ ภูริทัตตชาดก (ศีลบารมี)
- จ คือ จันทกุมารชาดก (ขันติบารมี)
- นา คือ นารทชาดก (อุเบกขาบารมี)
- วิ คือ วิศุขชาดก (สังขบารมี)
- เว คือ เวสสันดรชาดก (ทานบารมี)

ชาดกเรื่องสุดท้าย คือ เวสสันดรชาดก เป็นชาดกที่มีความสำคัญที่สุดในบรรดาชาดกทั้ง 547 เรื่อง เวสสันดรชาดกมีเรื่องราวสลับซับซ้อน เนื่องจากเป็นพระชาติสุดท้ายก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญบารมีครบทั้ง 10 ประการ โดยเฉพาะเอกอุทงทานบารมีที่ประพฤติกฎปฏิบัติได้ยาก ด้วยเหตุนี้เวสสันดรชาดกจึงมีอีกชื่อหนึ่งว่า “มหาชาติ”

หลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับชาดก

ชาดกมีบทบาทที่สำคัญต่อสังคมพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะอินเดีย ลังกา และประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เหล่านี้จะปรากฏหลักฐานร่องรอยเกี่ยวกับชาดกอยู่ทุกประเทศ ทั้งคัมภีร์ ศิลปกรรม และประเพณี

ประจักษ์พยานที่เก่าแก่ที่สุดของชาดกนี้ปรากฏอยู่ที่ศาสนสถานแห่งหนึ่งที่ประเทศอินเดีย ภาพสลักหินเรื่อง เติมิยชาดก , มหาชนกชาดก, เนมิยชาดก, มโหสถชาดก, และเวสสันดรชาดก ที่รั้วรอบสถูปที่เมืองการหุด และภาพสลักเรื่อง สุวรรณสามชาดก และเวสสันดรชาดก ที่ซุ้มประตูหินของสถูปที่เมืองสาญจี ในประเทศอินเดีย แสดงให้เห็นว่า หลักฐานเกี่ยวกับชาดกมีปรากฏมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 3- 4 แล้ว สำหรับประเทศไทย หลักฐานเกี่ยวกับชาดก เราพบมาตั้งแต่สมัยทวารวดี

ลายปูนปั้นที่เจดีย์จุลปะโทน นครปฐม

แผ่นภาพเล่าเรื่องชาดกทำด้วยดินเผาและปูนปั้น ซึ่งประดับอยู่ที่ฐานเจดีย์จุลปะโทน จ.นครปฐม ได้ค้นพบในระหว่างที่มีการตัดถนนกรุงเทพ ฯ - นครปฐม เมื่อ พ.ศ.2511 มีสภาพแตกหักเป็นชิ้นๆ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้ศึกษาภาพเหล่านี้และตีพิมพ์ในหนังสือ “พุทธศาสนานิทานที่เจดีย์จุลปะโทน 2517” ได้ให้ความเห็นว่า ภาพปูนปั้นดินเผาและปูนปั้นที่ประดับฐานเจดีย์จุลปะโทน เป็นประติมากรรมปูนปั้น ประกอบพุทธศาสนานิทาน อาทิ เรื่องสุรปารคะ, ศยามกะ, กัจฉปะ, และยัททันตะ (ฉัททันต์) เป็นต้น ที่ทำขึ้นโดยได้รับแรงบันดาลใจจากคัมภีร์อวตารของพุทธศาสนาวัชรยาน นิกายสรรวาสติวาท ที่ใช้ภาษาสันสกฤต มิได้มาจากคัมภีร์ชาดกอรธกถา ของพระพุทธศาสนาวัชรยาน

การค้นพบหลักฐานเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาวัชรยานซึ่งใช้ภาษาสันสกฤต อาจเคยรุ่งเรืองในอาณาจักรทวารวดี ระหว่างกลางพุทธศตวรรษที่ 10 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 13

หลักฐานที่เจดีย์จุลปะ โทนนี้ยังมีความสัมพันธ์กับภาพปูนปั้นที่ประดับฐานเจดีย์หมายเลข 1 และ 3 ที่บ้านโคกไม้เดน อ.พยุหะคีรี จ.นครสวรรค์ ซึ่งมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับเจดีย์จุลปะโทน

ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ สันนิษฐานว่า ภาพปูนปั้น อาทิ ชิ้นส่วนของสิงห์ ตั๋วผสมครึ่งนกครึ่งสิงห์ ชิ้นส่วนยักษ์นั่งในท่าสูซอาสนะ และชิ้นส่วนช้างพระยาฉัททันต์ ที่ประดับฐานเจดีย์หมายเลข 1 และ 3 ที่บ้านโคกไม้เดนนี้ น่าจะเป็นส่วนประกอบของภาพเล่าเรื่องชาดกที่สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนาวัชรยานที่ใช้คัมภีร์ภาษาสันสกฤต ซึ่งอาจจะเป็นนิกายสรรวาสติวาทเช่นเดียวกับที่เจดีย์จุลปะโทน

การตีความของ ดร.พิริยะ ได้รับการโต้แย้งจาก นันทนา ชูติวงศ์ ซึ่งเขียนบทความเรื่อง “ภาพชาดกที่เจดีย์จุลปะโทน” ลงในนิตยสารศิลปากร ปีที่ 21 ฉบับที่ 4 พ.ย.2520 ว่า

ภาพปูนดำดินเผาและปูนปั้นที่ประดิษฐานเจดีย์จุลปะโทนนั้นมิได้เป็นพุทธศาสนนิทานของนิกายสรรพาวาสติวาทหรือของพุทธศาสนานิกายหนึ่งนิกายใดโดยเฉพาะ บางภาพเป็นชาดกที่มีเล่าอยู่ในประชุมชาดกฉบับภาษาบาลีของนิกายเถรวาท นิทานเหล่านี้มีต้นกำเนิดอยู่ในสมัยก่อนที่พระพุทธศาสนาจะได้แตกแยกออกเป็นหลายต่อหลายนิกายโดยภาพชาดกที่จุลปะโทนนี้ น่าจะมีอายุอยู่ในระหว่างต้นพุทธศตวรรษที่ 13 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 14 อันเป็นระยะที่ศิลปะทวารวดีได้วิวัฒนาการถึงจุดสมบูรณ์

เสมาหิน อีสาน

ไม่เพียงเฉพาะบริเวณภาคกลางเท่านั้น ในภาคอีสานก็เป็นอีกบริเวณหนึ่งที่พบหลักฐานเกี่ยวข้องกับชาดก หลักฐานที่ว่านี้คือเสมา

เสมาหิน เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของอีสาน อันแสดงถึงการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นคือ วัฒนธรรมหินตั้ง กับวัฒนธรรมภายนอกคือ พระพุทธศาสนา

เสมาทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายแสดงเขตศักดิ์สิทธิ์ในทางพุทธศาสนา เสมาที่พบในอีสานนี้มีหลายรูปแบบ และที่สำคัญมีเสมาจำนวนมากไม่น้อยที่มีการแกะสลักภาพบนเสมา มีทั้งลวดลายและเรื่องราวเนื่องในพุทธศาสนา เช่น รูปดอกบัว พระสถูปเจดีย์ ภาพชาดกและพุทธประวัติ

เสมาที่พบส่วนใหญ่อยู่ในลุ่มน้ำชีโดยเฉพาะเมืองฟ้าแดดสูงยาง อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ จะพบเสมามากเป็นพิเศษ เป็นแหล่งที่มีเสมาที่มีภาพสลักแสดงเหตุการณ์เรื่องราวในพุทธประวัติและมหานิบาตชาดก อาทิ วิชुरชาดก จันทกุมารและเวสสันดรชาดก เป็นต้น

เสมาชิ้นหนึ่งที่พบที่บ้านห้วยหินทอด อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น มีภาพแกะสลักเรื่องราวในพุทธศาสนา ซึ่ง ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ตีความว่า รูปพระสงฆ์ถือคาลปัตรด้วยมือซ้ายกับสตรีนั่งขัดสมาธิและยกมือระดับหน้าอกบนเสมาชิ้นนี้ เป็นฉากตอนหนึ่งในมหานกชาดก ตอนที่พระมหาชนกตัดสินใจลาพระมเหสี คือ พระนางสิวลี เสมาเก่าแก่ชิ้นหนึ่งที่วิหารกัลยาณี เมืองสระเทิม ประเทศพม่า ก็มีภาพ

ชาดกตอนนี้ด้วย ดร.พิริยะ กำหนดอายุเสมาหินที่ภาพสลักพุทธประวัติและชาดกว่าเป็นของที่มีอายุอยู่ราวพุทธศตวรรษที่ 15-17 คือ ตั้งแต่สมัยทวารวดีลงมา

ถ้าภาพสลักบนเสมาที่พบที่บ้านห้วยหินทอด ภาพสลัก เป็นฉากหนึ่งในมหาชาดกจริง ๆ ดังที่ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ สันนิษฐาน ก็กล่าวไว้ว่า เสมาชิ้นนี้เป็นหลักฐานชิ้นที่เก่าแก่ที่สุดที่ปรากฏเรื่องมหานกชาดกเท่าที่พบในประเทศไทยขณะนี้

ภาพลายเส้นที่มณฑปวัดศรีชุมสุโขทัย

ที่จังหวัดสุโขทัย พบศิลาจารึกบนแผ่นภาพจารึกลายเส้นเรื่องชาดกในอุโมงมณฑปวัดศรีชุม เป็นแผ่นหินชนวนรูปสี่เหลี่ยมขนาดต่าง ๆ กัน แต่ละแผ่นจะประกอบด้วยภาพสลักลายเส้นเรื่องชาดกและอักษรจารึกประกอบภาพจารึกลายเส้นเรื่องชาดก บางแผ่นมีชาดกเรื่องเดียว บางแผ่นก็มีหลายเรื่อง สภาพของแผ่นหินชนวนส่วนใหญ่มีผิวขรุขระ ลบเลือน

แผ่นศิลาจารึกมีทั้งหมด 64 แผ่น แต่แผ่นที่มีการสลักภาพชาดกมีจำนวน 51 แผ่น ประกอบด้วยชาดกประมาณ 100 เรื่อง เป็นชาดกในอรรถกถาชาดก แต่ไม่พบทศชาติชาดก

ศิลปกรรมเนื่องในพระพุทธศาสนาที่พบเรื่องชาดกอีกแห่งหนึ่งซึ่งเป็นศิลปะอายุสมัยเดียวกันกับภาพชาดกที่วัดศรีชุมก็คือ ภาพปูนปั้นเรื่องทศชาติชาดกที่วิหารวัดไผ่ จ.ลพบุรี

ภาพปูนปั้นที่วิหารวัดไผ่ ลพบุรี

วัดไผ่ อยู่ในเขตบ้านท้ายไผ่ ตำบลเขาสมอคอน อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี เป็นวัดโบราณก่อนกรุงศรีอยุธยาจัดอยู่ในศิลปะอู่ทอง มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 18 ที่ผนังด้านนอกของด้านหน้าวิหารนี้ มีภาพปูนปั้นเล่าเรื่องทศชาติชาดกล้อมรอบภาพพุทธประวัติตอนเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนด้านล่างเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ เชี่ยวกาง และทวารบาลถือพระขรรค์

อลิษาเบธ เรย์ ได้จัดลำดับภาพปูนปั้นเรื่องทศชาติที่วัดไผ่ในหนังสือเรื่อง “ทศชาติ” (Ten Lives of the Buddha) จากแถวล่างขวาขึ้นไปเป็นชาดก 5 เรื่องแรก คือ เต, ช, สุ, เน, ม และนับต่อไปจากแถวล่างซ้ายเป็นชาดก 5 เรื่องสุดท้าย คือ ภู, จ, นา, วิ และเว ซึ่งตามลำดับทศชาติชาดกตามคติที่รู้จักกันในภาพจิตรกรรมไทย

แต่กระนั้นก็ยังมีความเห็นที่แตกต่าง เสนอ นิลเดช และชิน คล้ายปาน ปฏิเสธการตีความ ภาพปูนปั้นของอลิซา เบธ เรย์ ไวโน “วันไถ่ ศิลปกรรมสมัยอุทง พุทธศตวรรษที่ 18, 2520” ว่า บางภาพคือ เต, ช, ม และวิ ตามที่อลิซาเบธ เรย์ ตีความไว้นั้น น่าจะเป็นภาพชาคเรื่อง ม,วิ,ช และ เต ตามลำดับมากกว่า

จะเห็นว่ามักจะมีข้อคิดเห็นที่แตกต่างกันอยู่เสมอสำหรับศิลปกรรมเรื่องชาค ทั้งนี้เป็น เพราะพื้นที่ที่ช่างจะสร้างศิลปกรรมนั้นมีข้อจำกัด ทำให้ช่างต้องเลือกฉากตอนที่เด่น ๆ เฉพาะเรื่อง มาจัดวางไว้ในที่อันจำกัดนั้น ซึ่งบางครั้งก็อาจจะไปคล้ายคลึงกับฉากตอนของชาคเรื่องอื่น ๆ

อีกทั้งการคัดเลือกฉากเด่นของช่างสมัยโบราณกับช่างรุ่นหลังก็ไม่เหมือนกัน ยกตัวอย่าง เช่น ภาพเรื่องมหาชนกชาคบนเสมาที่พบที่บ้านห้วยหินทอด ภาพสินธุ์ จะแสดงภาพพระมหาชนก ซึ่งตัดสินใจออกบวชและถือศีลปิตร กับพระมเหสี คือพระนางสิวลี

สมัยต่อมา ภาพปูนปั้นที่วัดไถ่เรื่องมหาชนกชาคนอกจากแสดงเหตุการณ์ตอนที่พระ มหาชนกตัดสินใจออกบวช เป็นรูปพระสงฆ์ถือศีลปิตรแล้ว ยังเพิ่มตอนที่พระมหาชนกกำลังโค้ง คั่นศรของพระเจ้าโปลชนกท่ามกลางอำมาตย์ราชบุโรหิตเข้ามาอีกด้วย

แต่ทว่าภาพเหตุการณ์ทั้งสองตอนนี้กลับไม่เป็นที่นิยมใช้ในการเสนอภาพพระมหาชนกใน สมัยต่อมา ซึ่งมักทำเป็นภาพเหตุการณ์ตอนเรือล่มกลางทะเล และนางมณีเมขลาช่วยชีวิตพระ มหาชนกด้วยการอุ้มขึ้นกลางทะเล กับตอนที่พระมหาชนกนอนอยู่ในอุทยานเมืองมิดิลา แล้วมีราช ารถเลี้ยงทายมาเกย

ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องชาค

ภาพจิตรกรรมเรื่องชาคเก่าสุดเท่าที่พบ มีปรากฏอยู่บนผนังกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ อรุชรา ซึ่งตามประวัติวัดนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 1967 ในสมัยอยุธยาตอนต้น ประกอบด้วยภาพ เทพชุมนุม พุทธประวัติ พระอดีตพุทธ และชาค เป็นต้น ซึ่งอยู่ในสภาพที่ลบเลือน สำหรับภาพชาค ศ.ดร. สันติ เล็กสุขุม แห่งคณะโบราณคดี อธิบายว่า มีชาคประมาณ 60 เรื่อง รวมทั้งทศชาติชาคบาง เรื่อง คือ มหาชนกชาคและเวสสันดรชาคด้วย

ตัวอย่างภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติชาดกที่เก่าแก่และครบทั้ง 10 เรื่อง อยู่ที่ค้ำหนักพระพุทธ
 โฆษณาจารย์ วัดพุทธโรตสวรรค์ อยุธยา ตัวค้ำหนักสร้างประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 23 แต่ภาพ
 จิตรกรรมภายในมาเขียนสมัยหลัง ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 23

ความนิยมเขียนเรื่องทศชาติชาดกในภาพจิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์ วิหารยังคงสืบมา อาทิ
 วัด ปราสาท วัดชมภูเวก นนทบุรี, วัดสุวรรณาราม วัดช่องนนทรี วัดใหม่เทพนิมิตร วัดราชสิทธิ
 ราม กรุงเทพฯ ๑, วัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี และวัดมัชฌิมาวาส สงขลา เป็นต้น ช่างยังนำทศชาติ
 ชาดกไปสร้างสรรค์ศิลปกรรมประเภทอื่น ๆ เพื่ออุทิศแก่พระพุทธศาสนา อาทิ จิตรกรรมบนสมุด
 ข่อย, จิตรกรรมบนพระบฏ, ลายรดน้ำบนตู้พระธรรม เป็นต้น

ทศชาติชาดกไม่เพียงแต่ปรากฏอยู่กับหลักฐานที่จับต้องได้เท่านั้น ยังซึมอยู่ในวิถีชีวิตของ
 คนไทย อาทิ การสวดโอ้เอ้วิหารราย ประเพณีการเทศน์มหาชาติ และการแห่ เป็นต้น ประเพณี
 บางอย่างก็สูญหายไป และบางอย่างก็กำลังจะลบเลือนไปจากสังคมไทย เหมือนดังเช่น บทบาทของ
 ทศชาติชาดกต่อสังคมไทย เป็นต้น

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายณัฐพงศ์ แย้มเจริญ เกิดเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2521 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร ได้รับคัดเลือกโดยวิธีพิเศษใน โครงการภาษาและวรรณคดีไทย ในระดับอุดมศึกษาจาก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีไทย วิชาโทศิลปและการละครและภาษาอังกฤษ ในปี 2542 จากนั้นเข้าศึกษาต่อใน หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวารสารศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย